

MEDIJU ĒTIKAS KODEKSA UZTVERE UN PIEMĒROŠANA ŽURNĀLISTU IKDIENĀ

PADZIĻINĀTO INTERVIJU KOPSAVILKUMS

2023.GADA MAIJS-JŪNIJS

TEHNISKĀ INFORMĀCIJA

PĒTĪJUMA VEICĒJS	Pētījumu centrs SKDS
PĒTĪJUMA METODE	Kvalitatīvais pētījums, padziļinātās intervijas (PdZI)
PĒTĪJUMA MĒRĶI	- Noskaidrot mediju ētikas principu pielietojamību ikdienā - Izpētīt žurnālistu izpratni par dažādiem mediju ētikas aspektiem, t. sk. sava medija vadības izvirzīto mērķu un redakcijas politikas ietvaros - Identificēt nepieciešamos uzlabojumus mediju organizāciju un redakciju darbā, kā arī sabiedrības informētībā un normatīvajos aktos
MĒRĶA GRUPAS	Ziņu žurnālisti un redaktori, kas paši veido saturu
PĒTĪJUMA SPECIFIKA	- Respondentu atlase notika, saskaņā ar Pasūtītāja iesniegto potenciālo respondentu sarakstu, iespēju robežās iekļaujot visus lielākos valsts teritorijā strādājošos medijus, arī sabiedriskos (LMS, LTV, Jauns.lv, RE TV, LVRadio, Delfi.lv, Tvnet, Apollo.lv, TV3.lv) - Pētījumam atsaucās un intervijās piedalījās respondenti no sekojošiem medijiem: - ziņu portāli, TV - Delfi.lv, Tvnet/Apollo.lv, Tv3.lv
ATTEIKUMI	Respondentu rekrutācijas laikā tika saņemts ļoti augsts atteikumu skaits, savu dalību pētījumā apstiprināja vien lielākā daļa uzaicināto, lielajos komercmedijos strādājošo žurnālistu
IZLASES LIELUMS un INTERVIJAS ILGUMS	11 padziļinātās intervijas, ~30 min
PdZI NORISES LAIKS	2023. gada maijs-jūnijs

RESPONDENTI

NR.P.K	PROFILS	PĀRSTĀVĒTAIS MEDIJS	PIEREDZE ŽURNĀLISTIKĀ	PIEREDZE PĀRSTĀVĒTAJĀ MEDIJĀ
1.	žurnālists, ziņu nodaļa	Delfi, ziņu portāls	3 gadi	3 gadi
2.	žurnālists	Delfi, ziņu portāls, iepriekš – Latvijas Radio	4 gadi	1 gads
3.	žurnālists, redaktors	Tvnet	2 gadi	2 gadi
4.	žurnālists	Tvnet, iepriekš Rus Lsm	5 gadi	1,5 gads
5.	kultūras, izklaides žurnālists	Tvnet	16 gadi	~6 mēn
6.	ziņu redaktors	Apollo	~9 mēn	~2 gadi
7.	žurnālists, redaktors	Rus Tvnet	3 gadi	3 gadi
8.	žurnālists	Tv3	4 gadi	2 gadi
9.	žurnālists	Tv3 ziņas	25 gadi	~3-4 gadi
10.	žurnālists	Bez Tabu	15 gadi	6 gadi
11.	žurnālists	Bez Tabu	11 gadi	9 gadi

MEDIJU ĒTIKAS KODEKSA UZTVERE UN PIEMĒROŠANA ŽURNĀLISTU IKDIENĀ

KOPSAVILKUMS

MEDIJU LOMA

MEDIJA LOMA

- Uzsākot intervijas, pētījuma dalībnieki tika lūgti raksturot mediju lomu sabiedrībā, vērtējot to nozīmīgumu izglītošanas, informēšanas un izklaides jomā. Kopumā izskanēja gandrīz vienprātīgs viedoklis, ka mediju uzdevums ir nodrošināt visas iepriekš minētās funkcijas - sabiedrība primāri ir jāinformē, vienlaicīgi notiek tās izglītošana, bet, lai lasītajam būtu interesanti, svarīga ir arī izklaides sadaļa.
- Biežāk, informēšanas nozīmi kā svarīgāku, akcentēja tieši ziņu dienestu žurnālisti, kamēr pārējie pētījuma dalībnieki vairāk uzsvēra nepieciešamu «*līdzsvaru*» un «*labu mikslī*» mediju sniegtajā informācijā.
- Tomēr vairākkārtīgi tiek norādīts uz mediju lomas sasaisti un atkarību no patērētāju pieprasījuma, kas nosaka būtisku izklaides, atpūtas komponenti - «*bet visi jau grib izklaidi, izklaidi, izklaidi..!*»

«Laikam jau vairāk informēt par aktualitātēm, jābūt «informācijas nesējam sabiedrībā», ja nu kas notiek, kas svarīgs, meklēs tieši te»

«Pastarpināti izglīt, ne tikai informēt»

«Galvenā loma ir informēt, izglīt un tad jau izklaidēt»

«Vajadzīgs tāds komplekss, – sabiedrības informēšana, ziņas, skaidrošana, analīze un tad līdzsvaram - vieglāku izklaidi, dzīves stilu, tādejādi noklāj visu gan nopietno, gan vieglo saturu»

«Teorētiski jau runājam par izglītošanu, bet tomēr tā vairāk ir arī izklaide»

«Informēt ir galvenākais – bet tomēr visas sastāvdaļas»

«Viss kopā, ne tikai informēt. Ir jālavierē starp – nav viens galvenais, gan, gan – simbioze».

**SASKARE AR ĒTIKAS KODEKSIEM, TO
PĀRZINĀŠANA, VĒRTĒJUMS**

KOPĒJĀ SITUĀCIJAS VĒRTĒJUMS

- Vērtējot esošo situāciju žurnālistu ētikas pielietošanā Latvijas medijos, kopumā visi respondenti to raksturo kā salīdzinoši labu, bez lieliem pārkāpumiem un skandāliem. Arī vērtējot darba vidi, respondenti atzīst, ka var strādāt brīvi, droši, būt objektīvi un neizjūt spiedienu.
- Vairāk pārmetumi tiek izteikti «*dzeltenajai*» presei, bet kopumā respondentu ieskatā lielie mēdiji strādā labi un atbilstoši ētikas normām. Atsevišķi tiek piesaukti daži žurnālisti, kuru darba stils nav neitrāls un objektīvs, bet «*viņi strādā tādā provokatīva formātā*» un tas laika gaitā ir «*normalizēts*», kļuvis vispārpieņemts.
- Vienlaicīgi respondenti norāda, ka bieži pārkāpumi saistīti vairāk ar paviršību vai steigu, vēlmi būt pirmajiem, kuri publicē jaunumus, kas attiecīgi noved pie nepilnīgas faktu pārbaudes un satura kvalitātes krituma. Pēc pētījuma dalībnieku domām arī profesionālu žurnālistu trūkums nozarē pasliktina mediju satura kvalitāti.
- Par problēmu, ar ko nākas saskarties darbā, tiek piesaukta dažāda ētikas normu interpretēšana. Medijos pastāv atšķirīga «*politika*», nav vienota lielo mediju izpratne un pieeja (piemēram – aculiecinieku, avotu personīgās informācijas atklāšana).
- Vērtējot žurnālistu ētikas ievērošanu, vairākkārtīgi tiek uzsvērts, ka «*ētika ir ļoti personīga lieta*» un saistīta ar paša cilvēka izpratni, vērtībām, sirdsapziņu, arī «*veselo saprātu*», un jāņem vērā, ka cilvēki ir ļoti dažādi, saņēmuši atšķirīgu audzināšanu un izpratni par morāli un ētiku.

«Nav milzīgu problēmu, varbūt ir atsevišķi gadījumi»

«Nav problēmu, nesaredzu situācijas, kad žurnālistu rīcība būtu neētiska, arī lasot neredzu problēmas, ja medijam ir redakcijas, tad parasti viss ir kārtībā»

«Neko daudz nezinu, nav dzirdēts par skaļiem pārkāpumiem, man viss liekas bez lielām problēmām»

«Varbūt dzeltenā prese kaut kas varētu pieklibot»

«Globālu problēmu nav – bieži pašu žurnālistu vidē ir pārlicība, ka esam pārāk «maigi», ir protams atsevišķi «kadri», bet tiem tāds formāts»

«Ir laba – plurālistiska, es varu darīt to ko es gribu, es priecājos, ka varu strādāt Latvijā – vide ir droša un atvērta»

«Problēma nav ar ētiku, bet žurnālistu ir maz un pastāv iekšējā konkurence, kurš pirmais paspēs, steiga rada problēmas»

«Kvalitātē klibo steigas dēļ»

ĒTIKAS KODEKSS

- Vērtējot savas zināšanas un saskari ar Latvijas Mediju ētikas padomes ētikas kodeksu, respondenti ir atklāti un norāda, ka zina par tāda esamību, bet «*vairs neatceras*», «*nav saskares ar to*», «*sen nav pārskatīts*», «*nav iepazinušies*», «*nav pētījuši*».
- Daži respondenti atzīst, ka pēdējā saskare ar kodeksu bijusi studiju laikā to analizējot, savukārt tie, kas profesiju nav apguvuši akadēmiski, pat īsti nezina par tāda esamību.
- Lielākoties tas tiek pamatots, ka «*nav būtisku problēmu*», «*uzticos iekšējai sajūtai un nepieciešamības, šaubu gadījumā tiek pārrunāts ar redaktoru*». Tieši personīgās vērtības, «*elementāra audzināšana*», izpratne par labo un ļauno pēc žurnālistu domām ir mēraukla, kura ļauj strādāt un nepārkāpt vispārcilvēcīgas ētikas normas.
- Laika gaitā strādājot un saskaroties ar konkrētām situācijām, risinot konfliktus un pēc sarunām gan ar kolēģiem, juristiem, redaktoriem, ir izstrādājušies iekšējie noteikumi / principi, kas ļauj strādāt ar pārliecību, ka ētika tiek ievērota.
- Atsevišķi respondenti norāda arī uz citiem darbību regulējošiem aktiem - likumdošana, iekšējās kārtības noteikumi, amata apraksts, datu drošības regula u.c, kuri, viņuprāt, pat nopietnāk ietekmē žurnālista darbu un kurus viņi reāli izskata un pēta.

«Studiju laikos bija jāanalizē, bet nu jau neatceros»

«Jā zinu, studiju laikā bija jāanalizē, ir labi, ka noteiktās situācijās, kad vajag ir tādas vadlīnijas, ja ir kāds strīdīgs, diskutabls temats. Jo mums katram ir savas robežas, tās robežas tādas izplūdušas. Vajag sekot vadlīnijām, vajag atgriezties un skatīties, ja kaut kas nav skaidrs»

«Kaut kad sen – bet tagad ne – man visas vērtības sakrīt, tāpēc nekas tur tāds nekrita acīs»

«Nepārzinu, žurnālista darbs ir «veselā saprāta darbs» – ir robežas un lietas, ko nevar pārkāpt – kaut vai lai ir viedokļu dažādība»

«Man nav būtisku problēmu un vienmēr var pajautāt kolēģiem, redaktoram»

«Pa diagonāli, es vados pēc līdzšinējās pieredzes, īpaši negatīvās»

«Droši vien jau bija vajadzība uzvest aci, bet tagad jau detaļas neatceros»

«Laikam nepārzinu – bet likumdošana jau regulē – to gan esmu pētījis»

«Zinu – bet laikam negodīgi teikt, ka pārzinu un varu vērtēt»

«Šad tad ieskatos»

MEDIJA ĒTIKAS KODEKSS

- Arī vērtējot sava medija ētikas kodeksu, vairākums no respondentiem atzina, ka «*nav īsti pārliecināti par šāda dokumenta esamību*», pieļāva, ka tas nav rakstītā formā, bet ir laika gaitā atrunāti darba principi, kurus regulāri «*atjauno*» pārrunājot gan ar redaktoru, gan iztīrējot kādas publiskas situācijas un žurnālistu kļūdas.
- Pat ja nav rakstīta dokumenta (lai gan vairāki respondenti intervijas laikā paralēli tos atrada), pastāv iekšēja vienošanās par nepārkāpjamajām robežām un strīdīgās situācijas ir iespējams konsultēties ar kolēģiem un redaktoru, kas ieteiks labāko risinājumu un pieeju.
- Jautājums bija radījis dabisku respondentu interesi noskaidrot un izpētīt, vai viņu medijs ir izstrādājis šādu kodeksu, un viņuprāt ir svarīgi, ka šādas vadlīnijas ir izstrādātas un tās palīdz noorientēties nestandarta situācijās.
- Respondentu ieskatā konkrētu mediju iekšējam ētikas kodeksam nebūtu būtiski jāatšķiras no vispārējā žurnālistu ētikas kodeksa, tas vienīgi varētu vairāk fokusēties un detalizētāk aprakstīt konkrētajam medijam un tā darbības formātam atbilstošus principus.

«Iespējams ka ir – bet tam nevajadzētu būt atšķirīgam»

«Mums laikam nemaz nav - nezinu, bet ir iekšēja aktīva komunikācija, ja būtu kādas problēmas – tad mēs par to runātu»

«Nav rakstiski, tikai cilvēciski, lai tavš darbs nekaitē taviem «varoņiem», tas vairāk kā vērtības, ko tu zini jau no bērnības»

«Labs jautājums – es neatceros – man šķiet ka mums nav, pat ja bija, tad noteikti tāds pats kā lielais kodekss»

«Es neesmu redzējusi, kur to var atrast. Bet tas ir iestrādājies ikdienas «līmenī», ikdienas darba sarunās izrunājot tu apgūsti. Katram ir savas personīgās izjūtas, cik atklāti, tiešāk var par to runāt – visiem ir pamatprincipi, iekšējā mēraukla»

«Nav – bet ir iekšējās kārtības noteikumi, amata apraksts, tas jau arī regulē»

«Visiem taču ir minimāla saprašana, kas tas ir ētika, redakcija noteikti vēl nokontrolēs»

«Mums ir pamatnostādnes - bet tas jau viss tas pats – cieņa, faktu pārbaude, avotu uzticamība»

«Ir tas pats, bet medijs atsevišķas lietas vairāk sargā, ir sava iekšpolitika un nav būtisku atšķirību»

ĒTIKAS KODEKSA IEVĒROŠANA IKDIENĀ

IEVĒROŠANA IKDIENĀ I

- Lai arī Latvijas Mediju ētikas padomes ētikas kodeksu aptaujātie respondenti detalizēti pārzināja diezgan vāji, tomēr runājot par savu darba izpildi un ētikas normu ievērošanu, respondenti bija diezgan pozitīvi noskaņoti, atzīstot, ka turas pie «*veselā saprāta*», «*cilvēciskām normām*» un tādēļ respondentu ieskatā ar vispārpieņemtu ētikas normu ievērošanu ikdienā problēmu nav.
- Tā kā respondentiem bija grūti komentēt konkrētu kodeksa ētikas normu pielietošanu, jo ikdienā ar kodeksu nesaskaras un to nepielieto, pētījuma dalībnieki tomēr atzina, ka situācijas ir ļoti atšķirīgas un tās katra jāvērtē ļoti individuāli. Tajā pat laikā žurnālistu ieskatā, ētikas normas nav grūti ievērot, ja darbu veic pēc labākās sirdsapziņas, pārliecības un pārpratumu gadījumā, uzklusot otras puses iebildumus, var skaidrot un argumentēt savu pozīciju.
- Vienlaicīgi tika norādīts, ka esošās ētikas normas ir ļoti viegli interpretēt un visus iespējamus dzīves scenārijus, ar kuriem varētu nākties saskarties, nav iespējams paredzēt un aprakstīt, tomēr ir ļoti labi, ja ir kāda trešā iesaistītā puse, kas var skaidrot, «*būt par kompasu*» kā konkrētās situācijās rīkoties.
- Atsevišķi žurnālisti gan norādīja, ka reāla prakse, pieredze, kā arī konkrēta situācija var likt «*pamainīt*» tradicionālos pieņēmumus, uzskatus – tāpēc ir nepieciešamas diskusijas, kurās var rast labāko risinājumu, pieeju katrai situācijai. Kā piemērs tiek piesaukta karadarbība Ukrainā, kad gan emocionālākas valodas, gan šausminošo vizuālo materiālu lietošana ir kļuvusi par normu un pat nepieciešama, lai pilnībā nodotu kara radītās briesmas un ciešanas.

IEVĒROŠANA IKDIENĀ II

- Par jutīgu un ne vienmēr viennozīmīgu respondenti atzina personiskas informācijas lietošanu, īpaši gadījumos, kad tas skar bērnus un pusaudžus, nelaimes gadījumus skolās, kur saduras nepieciešamība informēt sabiedrību un vienlaicīgi pasargāt cietušos un upurus.
- Ētikas normu ievērošanu ikdienas darbā noteikti atvieglo redaktoru atbalsts – sniedzot apstiprinājumu vai tieši pretēji argumentējot, kāpēc un kādas izmaiņas veicamas radītajā materiālā.
- Ētikas normu ievērošanu apdraudēt var steiga, laika trūkums, spiediens un vēlme būt «pirmajam», kas publicē jaunumus. Tomēr šādas situācijas vairāk tiek atzītas par paviršību, ne apzinātu pārkāpumu, un tiek uztvertas par žurnālista darba sastāvdaļu. Pie tam, kā atzīst respondenti, ir normāli, ja saņemot pamatotu un argumentētu aizskartās puses skaidrojumu, informācija var tikt labota vai atsaukta.
- Tāpat žurnālisti uzsver, ka sabiedrība ir kļuvusi gudrāka, apzinās savas tiesības un pieprasa to ievērošanu, tādēļ ļaunprātīga ētikas normu neievērošana nav iespējama, jo saskaras ar asu pretreakciju no sižetā vai rakstā iesaistīto puses. Vienlaicīgi ētikas ievērošanu ikdienā nodrošina arī citi normatīvie akti, jo īpaši datu aizsardzības regula, kura regulāri tiek piesaukta un izmatota kā arguments no iesaistītajām pusēm.
- Viennozīmīgi ētikas normu ievērošanu ikdienā ietekmē «*formāts*», kurā strādā gan pats žurnālists, gan medijs kopumā. Kā atzina respondenti, lielie/nopietnie mēdiji nav ieinteresēti un nav gatavi riskēt ar savu tēlu, kamēr ir atsevišķi «*dzeltenā preses*» pārstāvji un konkrēti žurnālisti, kam balansēšana uz robežas, un dažkārt pat apzināta ētikas normu neievērošana tiek piedota, jo «*piederas viņu stilam*».

«It kā jau problēmu nav, bet pastāv iespējas interpretēt, dzīves situācijas dažādas,
nevar visu paredzēt»

«Ikdienā viss ir ok, problemātiskāk ārpuskārtas notikumos, netradicionālās situācijās tas ne
vienmēr nostrādā, ja ir kāda lietas – traģēdijas vai krimināla rakstura notikumi»

«Es teiktu, ka ir labi, bet tomēr nākas pārkāpt, jo sabiedrības labums tomēr primārs, tāpēc var
arī pārkāpt»

«Mēs parasti nerādām bojāgājušos, nerādām ne tuvplānus, kādu kopplānu, aiz cieņas pret
upuriem, bet tagad, saistībā ar karu, to rāda, jo grib lai redz tās zvērības, tās šausmas! Un tas ir
attaisnojami un tas ir jārāda, bet no ētikas puses to var pretrunīgi vērtēt»

«Pagrūti ir kutelīgās, jutīgās situācijās, katrā jāpieņem savs lēmums»

«Grūti atbildēt, man vajadzētu pārskatīt kodeksu tad, kaut kur uzmet aci, lai es atceros... visu
esmu aizmirsusi»

«Ziniet, laika spiediens ietekmē neievēro – neizvērtē, sasteidz, ir kādi sarežģīti apstākļi»

«Auditorijai parasti ir pretenzijas, ja tiek runāts par bērniem, ja ir nepilngadīgie, tad vecāki iebilst
– bet mums sabiedrība ir jāinformē»

«Auditorija ir gudrāka, gatavi vērsties tiesā, bet nu interpretē katrs pa savam»

«Ir jau arī datu aizsardzības regula, kas ierobežo, ne tikai ētikas kodekss»

«Ja ir jāapsver vai rakstīt, vai var izsaukt kādas problēmas, tad pārrunāju ar
redaktoru, izvēlamies risinājumu kopā»

IEVĒROŠANA CITOS MEDIJOS

- Lai arī kopumā respondentu ieskatā gan personiskajā praksē, gan medijā kopumā, pateicoties *«iekšpolitiskajiem uzstādījumiem»* ētikas normu ievērošana tiek nodrošināta, tomēr vērtējot citu mediju darbu, jo īpaši *«dzeltenās preses»* darbību, vērtējumi ir salīdzinoši kritiskāki.
- Lai arī tiek norādīts, ka kļūdas var pieļaut un pieļauj visi, tās ir jālabo, jāatsauc, tomēr apzināta *«balansēšana uz robežas»*, *«informācijas sagrozīšana»*, *«necienīga rīcība»*, apzināta kodeksa pārkāpšana, tajā skaitā *«personīgās dzīves neaizskaramības pārkāpšana»*, *«informācijas par pašnāvībām publiskošana»*, *«savas ideoloģijas popularizēšana»*, *«līdz pat naida kurināšanai un diskriminācijai»*, *«viedokļi tiek pasniegti kā fakti»*, *«izmantot maldinošus virsrakstus»*, - šāda prakse tiek asociēta ar noteiktiem medijiem un žurnālistiem no *«dzeltenās preses»*.

«Mēs iekšēji esam vienojušies, ka npublicējam ziņas par pašnāvībām, bet dzeltenie tomēr publicē!»

«Viņi (dzeltenā prese) nedomā kodeksa kontekstā, viņi ne līdz galam korekti strādā»

«Nu ir precedenti, svarīgi ir nemelot, domāt par jutīgu informāciju - žurnālists ir atbildīgs par patiesu informāciju»

«Citi, mazie noteikti pārkāpj – traki nosaukumi, īpaši prokrieviskie, tie ir gatavi manipulēt un visu pasniegt negatīvi! Tas pat nav ētikas, drīzāk estētikas un labas gaumes jautājums»

«Notiek balansēšana uz robežas, ir trausla tā robeža. Pat necienīga rīcība, ir ļoti daudz nopietnu risku»

«Noteikti pastāv personīgās dzīves neaizskaramība, bet dzeltenā prese grēko»

«Ir skaidrs, kuri tie mediji ir un visi ar to rēķinās»

PIEĻAUTĀS KĻŪDAS

- Pētījuma dalībnieki atzīst, ka «*visi kādreiz pieļauj kļūdas*» un kļūdainās situācijās, kur pretenzijas bijušas pamatotas, vienmēr cenšas tās labot un /vai atsaukt. Tomēr sniegtajās atbildēs jaušams noskaņojums, ka žurnālisti ļoti turas pie savas «*taisnības*», pārliecības, un viņi mēģina nepiekāpties otras puses prasībām, ja uzskata, ka materiāls sagatavots kvalitatīvi.
- Situācijās, kad žurnālistu un iesaistīto pušu viedokļi atšķiras, un pastāv dažādas interpretācijas par kādas ētikas, līkumošanas normas pielietošanu, parasti tiek piesaistīti gan medija atbildīgie redaktori, gan juristi.
- Būtisks potenciālo kļūdu filtrs ir tieši medija redaktors, kurš jau raksta tapšanas laikā un «*jau pieņemot darbā potenciālo žurnālistu var novērtēt*» un saprast, kādi riski žurnālista darbā varētu būt sagaidāmi. Neskaidrību gadījumos žurnālisti var pārrunāt materiāla saturu tieši ar redaktoru, kurš tad pieņem lēmumu par tā tālāku virzību vai labošanu.
- Viennozīmīgi žurnālisti paļaujas arī uz mediju juristiem, kuri laika gaitā ir ieguvuši praksi un spēj ātri noreagēt uz situācijām, un novērtēt potenciālo apdraudējumu, un piedāvāt risinājumus.
- Vairāki no respondentiem atzīst, ka viņu medijos tiek rīkotas kolektīvās «*kļūdu apspriešanas*», kurās tiek pārrunāts, izdiskutēts un vienojas par turpmāko darbības scenāriju līdzīgās situācijās.
- Arī pašu personīgā pieredze un nepatīkamās sarunas kļūdu gadījumā, trenē žurnālista prasmes novērtēt situācijas un izvērtēt potenciālo kļūdu riskus, pievērst tiem uzmanību un laicīgi novērst.

«Kļūdas vienmēr labojam, kļūdas ir normāli»

«Parasti jau it kā labo kļūdas, bet nav jau daudz tādu situāciju, cenšamies jau tomēr nepakļauties»

«Mēs rīkojamies korekti – pārrunājam iekšienē un atsaucām viltus ziņu – mēs esam «fine»!»

«Laikam jau personīgā pieredze laika gaitā kaut ko maina, tagad atskatoties nebija ētiski intervēt un traumēt to pusaudzi»

«Galvenais redaktors spēj novērtēt žurnālistu - būs problēmas vai ne! Mēs pēc tam iekšienē izrunājam situācijas un pārliecināmies, ka viss visiem ir skaidrs»

«Konkrētas situācijas pārrunājam iekšienē, pēc tam ir apkopojošs epasts visiem»

«Kļūdas notiek, vajadzētu atzīt un atvainoties, mēs gan parasti salabojam kļūdu bez atvainošanās un atsaukšanas – dažreiz komentāros varam uzrakstīt»

«Mums ir labi juristi – prot ātri reaģēt, atrod labus risinājumus»

«Parasti tad risinām ar vadību un juristiem»

ŽURNĀLISTA DARBAVIETA

ŽURNĀLISTA DARBAVIETA – IZPRATNES NODROŠINĀŠANA

- Sniedzot atbildes par to, kā medijā tiek nodrošināta žurnālistu izpratne par ētikas jautājumiem, respondenti norāda, ka viņu medijos netiek «*plānveidīgi*» vai kā specifiski sagatavotas un attīstītas šīs, žurnālistu prasmes. Drīzāk mediju vadība reaģē uz specifiskām situācijām, skaidro tās darbiniekiem, tādejādi izpratne par ētikas principiem tiek iegūta vai nu caur pašu, vai kolēģu pieredzi un piedzīvoto.
- Tā kā žurnālisti atzīst, ka vāji pārzina ētikas kodeksa detaļas, nevar komentēt tā saturu, un darba vietā netiek organizētas regulāras apmācības par šiem jautājumiem, tad ikdienā tieši žurnālistu savstarpējās diskusijas un situāciju apspriešanas, iztirzāšanas, nostiprina katram žurnālistam savu personīgo – individuālo izpratni par ētikas principiem un robežām, ko nevajadzētu pārkāpt.
- Būtiska loma izpratnes veidošanā par ētikas principu pielietošanu ir arī mediju juridiskajiem konsultantiem, kas skaidro dažādas juridiskās normas, palīdz sagatavot argumentāciju, modelē iespējamus notikumu attīstības pavērsienus un risinājumus.

«Kopumā vāja tā izpratne – ja es pats nezinu, ka ir kodekss. Es nezinu, vai kolēģi zina un ir lasījuši – tā tad vadība nepievērš tam uzmanību»

«Neatceros kādu kopsapulci par šo tēmu, tam netiek veltīts laiks, visi pieņem, ka visi visu jau zina. Ir konkrētā situācija, to tad arī risina»

«No vadības nekā tāda nav, bet kolēģi iesaka gan»

«Spiež jau ne tikai redaktors, arī juridiskā daļa, tie mums skaidro, ir diskusijas, argumenti, ko lietot»

«Reizi ceturksnī stratēģiskās tikšanās visam medijam, ikmēneša sapulces, tur izrunā konkrētas situācijas»

«Ja ir problēmas, tad iztīrā konkrētus gadījumus un ko kā ņemt vērā, redakcijā parasti tad apspriež»

ŽURNĀLISTA DARBAVIETA – ATŠĶIRĪGA IZPRATNE

- Jautāti par sadarbību ar vadību un medija īpašniekiem, un potenciālām atšķirībām izpratnē par žurnālistikas uzdevumiem, aptaujātie žurnālisti ir noskaņoti visai pozitīvi un ir ļoti apmierināti, atzīstot, ka pretējā gadījumā neredz iespēju turpināt strādāt konkrētajā medijā.
- Atsevišķos gadījumos nesakrīt viedokļi par kādas tēmas aktualitāti, vēlēšanos vai tieši nevēlēšanos rakstīt par to, bet arī šajās situācijās notiek diskusija, abas puses pamato savu izvēli un tiek panākts kompromiss.
- Kā liecina respondenti kopējā darba vide medijos ir salīdzinošo pozitīva un atbalstoša, un, ņemot vērā iespēju brīvi runāt, apspriest un diskutēt, visas nesaprašanas vai pārpratumus var izrunāt. Vairākkārtīgi tiek uzsvērts atklāts dialogs ar redaktoriem un kolēģiem, kas balstās savstarpējā argumentācijā un pamatojuma piedāvāšanā, kam seko labākā, abām pusēm pieņemamā risinājuma izvēlēšanās.
- Neviens no aptaujātajiem respondentiem neatzina medija īpašnieku iespējas iejaukties viņu darbā, drīzāk pretēji – uzsvēra to nošķirtību no žurnālistu darba.

«Īpašnieki ir nodalīti no redakcijas, un redakcija ir pilnīgi neatkarīga, mēs pieņemam lēmumus koleģiāli un vienojoties, mums ir vienota izpratne un žurnālisti strādā neatkarīgi»
«Pa lielam sakrīt, nav atšķirības, citādi jau nevar strādāt. Varbūt par sīkumiem, par to, vai ir vērts par to runāt. Bet tas nav par ētiskumu – drīzāk, cik tā ziņa ir svarīga»

«Mums ir cieša saikne ar redaktoru, bet ir brīvība. Es zinu kādas ir prasības un, ja ir jautājumi, tad risina»

«Ir diskusijas kā nonākt pie rezultāta, mums ir vienotā izpratne, ko es daru un kā pie tā nonākt, nav tādas situācijas, kad es šaubītos vai būtu kaut kādas nesaprašanas»

«Ir situācijas piemēram par nāvēm, kad redakcija uzspiež lai rakstu, bet drīzāk tā ir tāda mana iekšēja nevēlēšanās par šo tēmu rakstīt»

«Savā darbā mēs diskutējam, pat strīdamies - viss ir ļoti mainīgs – dažreiz vērtības ir svarīgākas kā neitralitāte, dažreiz neitralitāte ir svarīgāka – ir dažādas situācijas»

«Ir jāraksta arī par «stulbajām» lietām, kas nepatīk inteliģencei, bet vienkāršais lasītājs to pieprasa»

«Es rakstu par ko vēlos, nav norādījumu. Bet ir tēmas, kuras redaktorei šķiet būtiskākas, bet man šķiet, vairāk ir cilvēku piesaistei, nevis reālai informēšanai un izglītošanai – tas ir tāds kompromiss, dažreiz viņa piekāpjas, dažreiz es»

DARBA DEVĒJU ĒTIKA

- Arī vērtējot savus darba devējus no darba ētikas, darbinieku tiesību ievērošanas un labbūtības aspektiem, respondenti kopumā ir apmierināti un atzīst, ka darba devējs rūpējas par darbinieku ikdienu.
- Lai arī svarīgs aspekts ir medija lielums – *«jo vairāk darbinieki, jo mazāk var pievērsties individuāli»*, tomēr žurnālisti atzīst, ka darba attiecības ir noformētas juridiski korekti, pastāv sociālās garantijas, veselības apdrošināšana, tiek nodrošināta laba darba vide, notiek kolektīva saliedētības pasākumi, pieejami atbalsta pakalpojumi – psihologs, jurists, nodrošināta drošība, un kopumā vadība ir atsaucīga – žurnālisti jūtas svarīgi savā uzņēmumā.
- Respondenti augstu novērtē dinamisko, demokrātisko darba vidi, iespēju bagātināties viedokļu apmaiņā, dažādu netradicionālu risinājumu meklēšanu interesantāka satura radīšanai, atsevišķos medijos notiek iekšējās darba vides pašnovērtēšana un aptauja – kurā iespējams kritizēt un izteikt priekšlikumus darba uzlabošanai.
- Kā lielākā problēma tika minēts nozarē valdošais zemois atalgojums, kas ņemot vērā darba slodzi, stresu un potenciālo apdraudējumu, tiek uzskatīts par neadekvātu. Žurnālisti norāda uz pārāk augstajām vadības ekspektācijām par žurnālistu iespējām un pašizliedzīgo darbu, vienlaicīgi nenodrošinot ar pilnvērtīgu un darboties spējīgu tehnisko nodrošinājumu kvalitatīva materiāla sagatavošanai.

DARBA DEVĒJU ĒTIKA

«Ļoti atzinīgi! Mums ir noslēgti līgumi, nav tā ka maksā minimālo, visi nodokļi ir nomaksāti, mums ir veselības apdrošināšana un saliedēšanas pasākumi»

«Mums ir ļoti laba darba vide, atmosfēra, mums ir draudzīgi kolēģi»

«Ir labi – caurmērā rūpējas par darbiniekiem, laba darba organizācija, demokrātiska pieeja, galīgi nav ko sūdzēties»

«Atsaucīga vadība, visu var pārrunāt»

«Ja ir smagāki raksti vai smagas tēmas, vai mobings – ir pieejams psihologs, psihoterapeits»

«Ja godīgi – tad liela slodze un samaksa nav adekvāta – bet tā ir globāla nozares problēma»

«Atšķirības ir – cik bieži žurnālistam ir jābūt gatavam strādāt par šādu atlīdzību? Viņiem šķiet «tā ir misija», piedēvē mums pārdabiskas spējas. Tas ir par traku- es nevaru atbildēt uz telefonu 24 stundas diennakti»

KOMERCIALIZĀCIJA, KONKURENCE

KLIKŠĶU MEDĪBAS

- Lai arī aptaujāto žurnālistu ieskatā, rakstu un virsrakstu sagatavošana «*klikšķu vākšanai*» skaitās sliktais tonis, tomēr pētījuma dalībnieki atzīst, ka īsti bez tā nevar iztikt, jo īpaši izklaides jomā.
- Respondenti atzīst, ka paši mēģina no tā izvairīties, aizrāda kolēģiem vai pat pārrunā šādu negatīvo praksi ar redaktoriem. Kopumā valda uzskats, ka «*klikšķu medības*» bojā medija labo tēlu, un žurnālisti uzskata par savu pienākumu aizstāvēt savu darba devēju un pārstāvēto mediju.
- Tajā pat laikā žurnālisti atbalsta mēģinājumus veidot interesantus, asprātīgus virsrakstus, nošķirot šādu žurnālista prasmi, no melīga, pārspīlēta virsraksta uzlikšanas neatbilstošam un nekvalitatīvam rakstam.
- Tomēr respondenti arī norāda, ka, lai kā gribētos sagatavot «*gudrus*», «*analītiskus*» rakstus, pieprasījums ir pēc viegla, izklaides satura, un mediji ir spiesti reaģēt un piedāvāt pieprasīto. Tā kā medijiem ir jāizdzīvo konkurences apstākļos, tad ir jāmācās atrast labs līdzsvars interesantam un saistošam virsrakstam, nepiesolot lasītājam saturu, kuru nevar nodrošināt.

«Uz citu fona mēs nevācam klikšķus, mums mācīts tiek, ka tā nevajag, mēs tiešām neizejam uz klikšķu medībām, bet informēšanu»

«Tas nav kaut kas būtu ļoti raksturīgs mums»

«Nav šī tendence pārspīlēta, es arī izvēlos darbavietu, kur nav kauns strādāt»

«Jā, tiek novērots, bet tas saistās vairāk ar to, ka tā ziņa ir mazsvarīga vai mulķīga»

«»Gribas jau rakstīt par gudrām lietām, kas prasa daudz resursu. Bet ātrāk var uzrakstīt īsu ziņu- jāpielieto radoša pieeja»

«Tas ir žurnālista darbs – labs nosaukums, bet ir jābūt līdzsvarā. Labam rakstam ir jāizdomā asprātīgs nosaukums. Sākumā es varbūt arī mēģināju, bet tad man paskaidroja, ka tomēr ir jābūt īstai ziņai un īstam nosaukumam»

«Mēģinām virsrakstus taisīt interesantus – bet ir robeža. Mēs nesolām lasītājam to, par ko nerakstām. Ja kāds ir ie braucis auzās— tad iekšienē izrunājam un tiekam ar to galā»

«Ziniet ir problēmas (ar klikšķu rakstiem) un mēs runājam ar vadību par to. Mums ziņu nodaļā varbūt arī nav, bet ir nodaļas, kas raksta gan tādus rakstus, gan liek virsrakstus. Tas kopumā grauj medija tēlu un kvalitāti. Neatbalstu tādu praksi»

«Izklaides saturs noteikti ir «klikšķīgāks»! Bet protams, ka mēs reaģējam uz pieprasījumu – ja pieprasa ašo izklaidi un skandālu, tad mums tas arī ir jādod»

«Tā ir ikdiena, man ir jāvar sabalansēt svaru kausi. Lai ir arī vērtība un izglītošana, ne tikai klikšķis – tas ir kapitālisms»

«Bet nu uzmanība ir jāpiesaista – un auditorija ir tāda kāda viņa ir»

KVALITĀTE

- Runājot par žurnālistu darba kvalitāti, pētījuma dalībnieki intervijas laikā paši spontāni vairākkārtīgi piesauca kļūdas un pārpratumus, kas rodas steigā un kopumā negatīvi ietekmē visu darba procesu.
- Tomēr stress un ātrums ir būtiska ziņu veidošana sastāvdaļa, jo pie nelielā jaunumu apjoma, mediji ir ieinteresēti būt pirmie ziņotāji, dažkārt pat ziedojot raksta detalizācijas pakāpi, kvalitāti un tādus ētikas pamatprincipus kā visu pušu viedokļu atspoguļošana, faktu pārbaude.
- Lai arī žurnālisti apzinās potenciālos riskus: pareizrakstības kļūdas, neprecīzi fakti, mazāk tēlainas valodas lietošana, iztrūkst izpēte un analīze, nepietiekošs konteksts un ziņa vairs nepilda izglītojošo funkciju, notikums atspoguļots vienpusēji – aktuālo ziņu formātā būtiskāk ir būt pirmajam, kas momentāni pauž ziņu publiski, padziļinātu izpēti un analīzi atstājot citiem formātiem.

«Steigā rodas pavisma visur – faktos, valodā, bet visur ir termiņi, steiga, ir sacensība kurš pirmais – līdz ar to arī publikācijas kvalitātes problēmas»

«Ātrums noteikti ietekmē kvalitāti, ir tāds iekšējais spiediens, ka jābūt pirmajam. Tas ir burtiski vienas, divu minūšu jautājums, ja tu kavējies par 2 minūtēm – tas jau ir slikti»

«Tīri gramatiskas kļūdas. Kādreiz steigā nepieliek kontekstu, izpaliek kopējais stāsts un izglītojošais faktors. Cenšas ātrāk, bet vajag visu stāstu, lai cilvēki saprot»

«Ātrums noteikti ietekmē kvalitāti – vienmēr ir laika termiņš, nevar pārdomāt katru frāzi, it īpaši ziņas, viss notiek režīmā «es ceru, ka būs labi». Nav laika izlasīt, profesionālisms izglābj, nav laika domāt par valodu, nav laika taisīt rakstus – odziņas. Kā minimums laiks ir vajadzīgs faktu pārbaudei»

«Ja ir uzstādījums - būt pirmajiem, tad noteikti kvalitāte zūd, tā aiziet otrā plānā – nav korektors, redaktors paspējis pāriet pāri. Ātrās ziņas būs īsākas, garie raksti – tur gan ejam uz kvalitāti, iesaistām visas puses, skaidrojam plašāk, tad vairs nav svarīgi kad»

«Vajag ātri un daudz – tā ir tradicionālā problēma. Man tas šķiet nepareizi. Kvalitatīvi nevari izpētīt tēmu vienas, divu dienu laikā – bet tā ir problēma visur»

«Apzināti nerok dziļāk, jo tāds formāts, citi formāti rok dziļāk, strādā kā konveijerā – bet ir termiņi, neparok gana dziļi, netiek atspoguļotas visas puses»

MEDIJU ATBALSTA FONDA ATBALSTS

- Vērtējot materiālu veidošanas procesu ar Mediju Atbalsta fonda (MAF) atbalstu, respondenti ir vienisprātis, ka pēc būtības sadarbība ar šo publisko finansētāju nekādi neietekmē un nemaina žurnālista darba principus.
- Lai arī daļa no pētījumā dalībniekiem paši nav gatavojuši materiālus ar MAF atbalstu, tomēr kopējais priekšstats ir visnotaļ pozitīvs, kā par labu iespēju pamatīgi pastrādāt, padziļināti analizējot konkrētu tēmu, bez steigas un «no sirds».
- Žurnālisti norādīja, ka vienīgais ierobežojums ir noteiktās tēmas, kuras jāapskata, kamēr pretī ir iespējams saņemt cienīgu atalgojumu un termiņus, pamatīgai tēmas izpētei un iztīrīšanai, tādejādi radot krietni kvalitatīvāku materiālu.

«Nav atšķirība – tikai papildus finansējums, laikam nav tāda steiga un ir kvalitāte»

«Man kā žurnālistam nav nekāda atšķirība, varbūt vairāk administrācijai – man ne»

«Tur tie paši standarti, kritēriji – visas tās pašas pamat lietas, bet tur gan ar superatbildību un degsmi»

«Tematu loks ierobežots, varbūt vairāk cenšas uz Latvijas aktualitātēm»

«Lieli asprātīgi, skaisti uzrakstīt darbi, bet arī liela analīze. Labs darbs un laba nauda samaksāta»

«Mazāks stress, jo var plānot, rēķināties ar šo naudu – var nopietnāk pieķerties»

DRAUDI

DRAUDI

- Draudi un negatīvi komentāri ir žurnālistu ikdienas darba sastāvdaļa. Draudus var iedalīt dažādās kategorijas – ir bezpersoniski komentāri sociālajos mēdijos, personīgi vai medijam adresēti komentāri un draudi, kam seko mēģinājumi personīgi tikties, ietekmēt žurnālistu rīcību un materiāla publiskošanu vai atsaukšanu.
- Kā atzīst pētījuma dalībnieki, tradicionāli tālāk par publisku «*kengāšanos*» reti kad tiek, nopietnākos gadījumos tiek uzsākts tiesāšanās process, kad tiek piesaistīti uzņēmuma juristi un sniegts psiholoģisks atbalsts, ja nepieciešams. Žurnālistu skatījumā svarīgi izvērtēt, cik pamatotas ir otras puses pretenzijas un, ja tiešām ir pieļautas kļūdas, tās jālabo, tad jāmēģina skaidrot žurnālista un medija pozīcija un rīcības pamatojums, meklējot visām pusēm pieņemamu risinājumu.
- Tomēr jaušams, ka žurnālistu vidū valda pārlicība, ka tas «*kas vainīgs, tas bailīgs*», tādēļ bieži vien pretenzijas žurnālistiem tikai dod papildus motivāciju, jo «*es esmu kaut ko uzracis*» un «*es esmu pareizā virzienā*», «*es esmu izraisījis emocijas*» un parasti materiālu tomēr neatsauc, bet rod argumentāciju, interpretāciju dažādām normām, jo ir pārlicināti par to, ka dara pareizi, sabiedrībai lietderīgu darbu, un uzskata, ka taisnība ir viņu pusē.
- Izvēloties žurnālistu profesiju, jau sākotnēji persona ir gatava rakstīt par nepatīkamām lietām, saskarties ar negācijām, tāpēc publiska ieinteresēto pušu neētiska komentēšana, apsūkāšanas netiek uztverta pārāk emocionāli un personiski. Gan pašu pieredze, gan publiski pieejamie žurnālistu tiesāšanās skandāli apstiprina, ka dzīvojam tiesiskā valsti un strādājot normatīvo aktu robežās žurnālisti ir pasargāti.
- Daļa no respondentiem, gan tomēr atzīst, ka regulāras, personiski vērstas negatīvas emocijas, draudi pašam un ģimenei tomēr nospiež un var ietekmēt ne tikai vēlmi tālāk rakstīt, bet vispār apsvērt iespēju beigt darbu žurnālistikā.
- Domājot par pozitīviem ieguvumiem no šādām negatīvām sadursmēm – respondenti minēja iespēju saprast, kā jūtas tā otra puse, labāk saprast aizskartās puses argumentāciju, motivāciju, apjaust, «*ka viss nav tik vienkārši*», vienlaicīgi mazās uzvaras motivē kaut ko vēl vairāk izpētīt, izmeklēt, izzināt, gribas kaut ko atrast un uzrakstīt.

«Ir visādas situācijas, bet nav īsti «nekā krimināla». Pieprasa lai neraksta, vai nemin vārdu, tomēr vienmēr mēģinām risināt»

«Personīgi nav draudēts, ir kolēģiem, vai medijiem kopumā, tad mums ir jurists, kuru izmanto – visu izrunā. Ja ir pamatojums, vai, ja saredz sarežģījumus – tad var neattīstīt tēmu, parasti tomēr neatsauc, jo mēs tomēr esam pārliecināti par to ko darām»

«Ļoti nospiež, visi jau saka, ka nē, bet gribas jau darīt labu, baudāmu darbu, ja tas nāk kopā ar negācijām, atstāj iespaidu uz mentālo veselību. Tas ir aktuāli un ļoti veicina aiziešanu – piemēram Sprinģe - es brīnos, kā viņa nav vēl aizgājusi pēc tā visa»

«Jā, draudi ir regulāri, ir tādi kā teksti, ir draudi, lai radītu diskomfortu, bet līdz fiziskiem vēl nav tikuši»

«Tas noteikti ietekmē saturu un pat nevēlēšanos rakstīt»

«Draudi var motivēt kaut ko vairāk izpētīt, izmeklēt, izzināt, gribas kaut ko atrast un uzrakstīt»

«Ja ir pārliecība, ka mēs esam izdarījuši labu, kvalitatīvu darbu, un cilvēks iet tiesāties, un mēs vēl pēc tam vinnējam, tad protams ir laba sajūta, ka mēs esam rīkojošies pareizi»

«Ir tiesāšanās, tad piesaistām juristus, ja neviens tevi nesūdz tiesā – tu neesi labs žurnālists. Es apzinos, ka ne visiem patiks, tas ko es daru, es to apzinos un šis darbs nav emocionāli jutīgiem cilvēkiem»

«Es paļaujos uz Latvijas tiesisko vidi, pie mums žurnālisti netiek notiesāti, viņi ir pasargāti»

«Man patīk, jo esmu izraisījis emocijas»

«Ja draud, mēs skaidrojam detaļas, bet parasti - ja baidās tāpat vainīgs, tāpat es esmu kaut ko atradis»

«Pozitīvs ieguvums tikai tad, ja dod sajūtu, ka rokam pareizā virzienā»

«Varbūt aizdomājas, kā jūtas tā otra puse?»

ZIŅU UN VIEDOKĻU NOŠĶĪRUMS

FAKTU PĀRBAUDE

Jautāti, vai žurnālistam būtu jācenšas pārbaudīt intervijās sniegto viedokļu un faktu patiesumu, lielākā daļa respondentu atzina, ka tas ir žurnālistikas pamats un sniegtie fakti būtu jāpārbauda.

«Vajadzētu – tā ir žurnālistikas ābece, bet žurnālisti ar to grēko».

«Viens no žurnālistikas pamata stūrakmeņiem, jo jāstrādā precīzi, jāprecizē fakti un nerunāt muļķības»

Vienlaicīgi daži no respondentiem atzīst, ka par intervijās sniegtajiem viedokļiem, to pamatotību un patiesumu ne vienmēr ir iespējams pārliecināties. Tad tas korekti arī jānorāda, ka tas ir viedoklis un tā ir intervējamā sniegtā informācija. Ņemot vērā, ka dzīvojam ziņu piesātinātā laikā, aktuāli ir nošķirt viedokļus un faktus, jo īpaši ir pētnieciskajā žurnālistikā.

«Katrs jau var publicēt, ko tomēr grib, bet cilvēki arvien vairāk apzinās gan viltus ziņas, gan konteksta trūkumu, gan nepilnīgas ziņas».

«Jā, vajadzētu pārbaudīt, dzīvojam «fake gadsimtā» - visa informācija ir pieejama, bet tomēr visu vajag pārbaudīt»

«Info var nodot patiesi, bet var arī «citā mērcē», visu vajag pārbaudīt un skaidrot, piebilst, kāpēc konkrētais izteikums vai arguments nav svarīgs vai ņemams vērā»

«Vajadzētu pēc iespējas pārbaudīt, ziņās būs grūti, bet ir jācenšas, ir jāatsaucas, ka to teica cilvēks, ja pētnieciskā žurnālistika, tad noteikti jāatsaucas»

ŽURNĀLISTA PERSONĪGĀ ATTIEKSME

- Vērtējot situācijas, kad ziņu tipa materiālā, kas nav viedokļa raksts vai komentārs, žurnālists pauž vai neslēpj savu attieksmi, žurnālisti atzīst, ka klasiskas ziņas gadījumā, tomēr tas ir jāievēro, pretējā gadījumā tā tomēr ir neprofesionāla rīcība. Tomēr tiek piebilsts, ka žurnālistam ir tiesības izteikt savu viedokli, vienīgi tad ir jāizvēlas cits formāts un jāraksta viedokļa raksts, paskaidrojot, ka tas ir žurnālista viedoklis.
- Daži no runātājiem atzīst, ka diemžēl tā ir Latvijas problēma un žurnālisti bieži veidojot ziņu materiālus tomēr nespēj atturēties bez savu emociju, pārliecības vai nosodījuma iekļaušanas tekstā. Tomēr zināmas korekcijas ievieš aktuālie starptautiskie notikumi - karš, masveida civiliedzīvotāju nogalināšana, - liek pārvērtēt objektivitātes un neitralitātes vērtības un nerakstītā veidā tiek normalizēta personīgas attieksmes paušana un emocionālu apzīmējumu lietošana, atspoguļojot specifiskus notikumus un aprakstot personāžus.
- Tomēr arī gadījumos, kad redakcijā ir vienošanas par noteiktu vērtību, ideoloģijas paušanu, šādi emocionāli pildīti ziņu materiāli ir skaidri jāiezīmē, un lasītājam ir jābūt skaidram, ka konkrētais materiāls pauž arī personīgu attieksmi.

«Neprofesionāla rīcība, tas tad vairs nav ziņu raksts, bet viedokļa raksts, un tam ir cita platforma»

«Tā nevajadzētu – te mēs grēkojam, emocionāli pielādēta leksika tiek lietota. Žurnālists steidzas pa priekšu notikumiem, jau notiesā pirms sprieduma, man nav jāliek lasītājiem domāt kā es, tā ir Latvijas problēma»

«Atkarīgs no politikas redakcijā – ja ir iekšējs uzstādījums, ka mēs aizstāvam kādas noteiktas vērtības un principus, tad var, bet tas ir jāpasaka atklāti, lai lasītājs zina. Es nesaskatu tur problēmu – jo īpaši komercmedijam, bet sabiedriskajam medijam tas nebūtu pieļaujams»

«Ziņā, tikai ziņa un fakts, bet tu vari dot kontekstu beigās, var piebilst un teikt, ka tas ir tikai tavs viedoklis»

«Bet ir atsevišķi gadījumi, kad nostāties kādā pusē - tas ir pieņemams. Piemēram karš – kādu dīvainu neitralitāti mēs varam ieņemt? Tur, kur ir melnbalta situācija – tur ir tiesības atkāpties no visiem kodeksiem»

«Karš ir normalizējies un Putinu sauc par noziedznieku, ne prezidentu»

«Klasiskā ziņā nedrīkst, bet mūsu formāts to pieļauj, runājam vienkāršāk – ir acīm redzamas lietas un mēs nekautrējamies asi teikt»

«Ir noteikti notikumi, tēmas un ir jāpauž savs viedoklis, tomēr tam ir jābūt skaidri pateiktam, ka tas ir viņa viedoklis, viņa skatījums uz šo jautājumu»

IZPRATNE

ĒTIKAS PRINCIPU SKAIDROŠANA

- Intervijas noslēgumā žurnālistiem tika lūgts apspriest, par kādiem mediju ētikas principiem būtu nepieciešama lielāka izpratne gan pašam, gan viņu kolēģiem, un kā to labāk skaidrot, kas būtu noderīgāk.
- Kā atzina žurnālisti, ētikas principi sen *«nav pētīti, viņi sen nav saskārušies ar tiem, un viņi tos detalizēti nepārzina»*, pie tam *«ziņu žurnālistikā nav ētiskas daba problēmu»*, *«nav situācijas, kad bijis jāprāto kā rīkoties»* un *«kamēr nav problēmu, tikmēr nav jēga par to runāt»*.
- Lielākā daļa no pētījuma dalībniekiem atzina, ka intervijas ietekmē ir radusies vēlme pārskatīt ētikas kodeksu, atsvaidzināt savas zināšanas un pārrunāt tās ar kolēģiem, tādēļ būtiski būtu žurnālistu ētikas kodeksu un tā principus aktualizēt kopumā visai žurnālistu kopienai, jo īpaši konkrētās situācijās, kad rodas riski ētikas pārkāpumiem.
- Žurnālistu ieskatā par ētikas normām ir nepieciešama plašāka diskusija – apmaiņa ar viedokļiem un argumentācijām, vienpusēji no MĒP noteiktā kārtība un normas nestrādā, ja nav iespējams tās apspriest detalizēti, konkrētas situācijas fonā, tomēr atzinīgi tiek novērtēta kodeksa esamība un *«ir kā kompass, kas parāda kā konkrētā situācijā rīkoties»*. Vienlaicīgi žurnālisti izteica vēlmi tikties un apspriest aktuālus jautājumus arī ar pašiem mediju ētikas padomes pārstāvjiem – *lai tie nebūtu «tikai abstrakti cilvēki»*.
- No otras puses, respondenti norāda, ka pārāk liela ierobežošana un normu uzstādīšanā var traucēt žurnālistu brīvībai un patiesai sabiedrības informēšanai. Jau šobrīd ir daudz dažādu ierobežojumu, noslepenotās informācijas, datu aizsardzības regulas, kas būtiski ietekmē un apgrūtina žurnālistu darbu.

ĒTIKAS PRINCIPU AKTUĀLĀS TĒMAS

Aktuālās tēmas par kurām interviju laikā interesi izrādīja respondenti:

- ✓ viedokļu daudzveidības robežas
- ✓ neitralitāte, objektivitāte
- ✓ faktu/ informācijas pārbaude
- ✓ ētikas robežas/ to interpretēšana
- ✓ avota tiesības, aizsardzība, arī slēptās intereses
- ✓ atbalsta paušana (ukraiņiem/ LGTB)
- ✓ atsevišķi stāsti - nevar vispārināt
- ✓ liecinieku stāsti kā fakti
- ✓ kā izvairīties no reklāmdevēju ietekmes
- ✓ platformas došana visiem – kā sadzīvot ar citādi domājošajiem
- ✓ ētikas normu interpretācija konkrētās situācijas, kad var rasties riski, vai var tikt pieļauti pārkāpumi
- ✓ pelēkās zonas tēmas par valsts drošību vai citiem draudiem, ierobežotas pieejamības dati.

ĒTIKAS PRINCIPU AKTUĀLĀS TĒMAS

- Papildus respondenti norādīja, ka būtu jādomā par preses un žurnālistu atpazīstamību/ pazīšanās zīmēm pasākumos, pretējā gadījumā nākas saskarties ar situācijām, kad žurnālisti netiek pielaisti notikumu vietai.
- Sabiedriskā medija darba modernizācija - *«kopumā lietas attīstās – bet tur, tāda senila un vertikāla hierarhija, ko vajadzētu mainīt»*
- Darba vides, drošības uzlabošana, jo darbs ir smags, *«stresains»*, žurnālistu izdegšana, ilgtermiņā ir grūti rēķināties ar atalgojumu – nav stabilitāte.
- Sadarbībā ar universitātēm, mācībspēkiem un praktiķiem, organizējot diskusijas un tā veidojot kopēju nozares, specifisku mediju un individuālu izpratni par ētikas un citiem žurnālistus interesējošiem jautājumiem, tomēr ir labi, ka ir kāds, kas norāda uz *«kvalitāti»* un redzams, ka valsts rūpējas par lasītāju informēšanas kvalitāti.
- NEPLP - žurnālistu skatījumā jāmazina politiķu ietekme uz sabiedriskajiem medijiem, tie nav valsts/ varas mediji, tas ir jāsargā NEPLP, jābūt politiski neitrālam.

«Man tomēr vajadzētu zināt, ka ir savs kodekss, darba devējam vajadzētu varbūt vairāk tam pievērst uzmanību – ne tikai korekti atspoguļot faktus, bet arī ētiski rīkoties, bet tad darbiniekiem tas būtu jāzina»

«Visu vajag izrunāt – tas strādā un nodrošina, ka visi ir «uz viena viļņa» un vērtības un izpratne ir vienota»

«Grūti ko skaidrot, jo nezinu. Laikam jau vajadzētu principa informēt par šo ētikas dokumentu – zinu, ka ir darba kvalitātes noteikumi, bet par konkrēto ētikas kodeksu noteikti ne. Jāiepazīstas un tad varēs pateikt»

«Vajag atjaunināt un atgādināt, jo tie principi jaut it kā zināmi, bet aizmirstas un varētu pieklibot»

«Ir nepieciešama sadarbība – laba pieredze ar Stokholmas ekonomikas skolu – par to (ētiku) ir jārunā – ir jāveido tāda individuāla izpratne žurnālistiem!»

«Žurnālistu asociācija – gribas ar tiem kodeksa autoriem parunāt – ne juristus, īpašniekus, bet tieši gribas personīgi parunāt

«Maksimāls objektīvisms nav sasniedzams, ja viss ir jānoslepeno»

«Ir jau arī datu aizsardzības regula, kas ierobežo, ne tikai ētikas kodekss, uz kodeksu bieži atsaucas, bet ne pamatoti tur, var visu nekorekti interpretēt»

«Atbalsts ukraiņiem un LGTB – ir atbalsts mēs paužam atbalstu – un tā vairs nav objektivitāte un neitralitāte»

KOPSAVILKUMS

- Kopumā žurnālisti nesaskata ētikas rakstura problēmas Latvijas mediju vidē.
- Ētikas kodekss ikdienā netiek izmantots, tā detalizēta pārzināšana ir vāja, un kodekss ir tikai viens no žurnālista darbību regulējošajiem aktiem.
- Vienlaicīgi katram žurnālistam, medijam darba gaitā un ar pieredzi ir izstrādājusies sava personīgā izpratne par to, kas ir ētika, kādas ir robežas, principi, kuras savā darbā ir jāievēro žurnālistiem.
- Ētikas kodekss kā dokuments zaudē savu aktualitāti, jo ir statisks, kurā nevar atrunāt visas mainīgās dzīves situācijas, pie tam katrs medijs to var interpretēt pa saviem un līdz ar to nav vienotas izpratnes par to piemērošanu.
- Runājot par ētiku, vairāk tiek runāts par kļūdām, paviršībām un steigu, nesaredz ētikas izaicinājumus savā darbā.
- Neskaidrību gadījumā galvenie padomdevēji ir redaktors un uzņēmumu apkalpojošie juristi, kuri lielā mērā nosaka un regulē pieļaujamās ētikas dabas dilemmas, argumentējot to pieļaušanu, vai tieši pretēji riskus tikt sodītiem.

«Mēs nepievēršam tam (ētikas kodeksam) vērību – esam aizmirsuši, robežas sāk izplūst, ir labi, ka tas tiek aktualizēts, ir jābūt tādai kopējai vienošanās un vadlīnijām. Katram ir savs iekšējais kompass, bet vienam tas velk uz vienu pusi, otram uz otru pusi – tāpēc ir labi, ka mēs par to runājam!»